

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 13 - nr. 3 - november 2021

Editoriaal

Freddy Beun sprak met August Vandamme (+1986) die nog steeds veel voor Nieuwpoort voelde. Hier dan zijn ooggetuigeverslag van nét vóór 1914 en andere herinneringen.

In de 16e eeuw daarentegen was godsdienst het alibi om grondgebied in te palmen: ons gewest tijdens de godsdienststroevelen.

R. Dumon (+1977) herinnerde in "De Toekomst" in 1939 aan ene Lady Warner te Nieuwpoort bij de Kartuizers.

Anderzijds had de nieuwe staat België sinds 1830 ambitie om zich te manifesteren in de wereld. Hij zond zelfs soldaten uit!

Behalve geld moest de Franse staat met Napoleon vooral manschappen hebben: wij waren nog min of meer een kolonie in die tijd.

Onze voormalige burgemeester F. Gheeraert (+1993) voorspelde vrij vroeg in 1940 wat er te gebeuren stond.

Het is opvallend hoe de bemanning op eenzelfde vissersschip door de jaren heen flink kon wisselen.

G. Demerre

AUGUST VANDAMME

OOGGETUIGE

Tot 1 oktober 2021 liep in het **Westfront** een uitstekende expositie rond "Mijn Oorlog" en de persoon van Nieuwpoortenaar Juul Filliaert tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Deze expo deed me denken aan een andere Nieuwpoortenaar die ik nog in de jaren 1980 heb geïnterviewd en zijn wedervaren in dezelfde oorlog heb aanhoord.

Het betreft wel een minder bekend persoon, maar zijn herinneringen aan zijn geboortestad en zijn ervaringen tijdens de oorlog zijn daarom niet minder interessant en tonen zijn uitgesproken "liefde" voor Nieuwpoort aan!

Het betreft August, Louis Vandamme, gehuwd met Genoveva Verfaillie.

Hij werd geboren te Nieuwpoort op 3 augustus 1894 en stierf te Oostende op 30 april 1986.

Hij was de zoon van Louis Vandamme en Romanie Houbart, die in de Valkestraat een ijzerhandel uitbaatten.

Deze Louis Vandamme stond in voor het "oprichten" en aankleden van de Nieuwpoortse reus wanneer die moest uitgaan.

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guido.demerre@gmail.be
friede.lox@telenet.be

Het "lijf" van de reus stond opgesteld in de kapel

St-Job in de Langestraat en was voorzien van een kop met hoed en pluimen. Dit moest uiteraard verder aangekleed. Dit gebeurde dan door Louis in samenwerking met zijn knecht en met niemand minder dan Michiel Dekeyser, tamboer-majoor bij het Katholiek muziek van de stad en de grootste man van Nieuwpoort !

Na de oorlog werd August garagist in Hollebeke bij Ieper. Als oudstrijder werd hij vereremerkt met acht frontstrepen en was steeds aanwezig op de jaarlijkse hulde aan het Koning Albertmonument te Nieuwpoort.

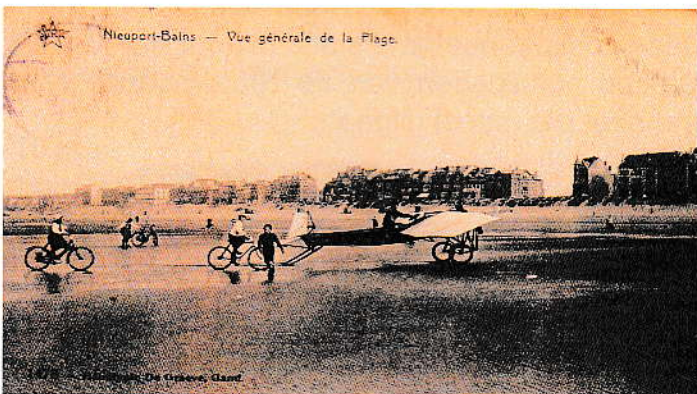
Nieuwpoort 1910 – 1914

Reeds van jongsaf toonde August interesse voor automechaniek en was dan ook een van de allereerste afgestudeerden aan de Nijverheidsschool te Gent.

Als klant van zijn vader kwam de jonge August in 1912 in contact met Eugène Debongnie, eigenaar van een metalen loods (met afmetingen : 20x10x35 m) op de grens tussen Nieuwpoort-Bad en Groenendijk .

Deze Debongnie was de zoon van een fabrikant uit Tourcoing. Hij was een echte sportman. Hij werd zelfs kampioen van Frankrijk bij de liefhebbers ! Via de dochter van een Brusselse aannemer (Marthe ...) kwam hij in Nieuwpoort terecht waar de metalen loods gebouwd werd.

In deze loods ontwierp hij eerst zeilwagens, vervolgens een soort hoovercraft of "hydroglisseur" bestaande uit 2 vloten naast elkaar en getrokken door een luchtschroef op een mast. Tenslotte zou hij aldaar ook een eigen ontworpen vliegtuig realiseren, de zgn. "chauve-souris" of "vleermuis". Dit toestel zou echter nooit echt goed kunnen vliegen...

Dit vliegtuig – in de vorm van een vleermuis - werd aangedreven door een italiaanse motor "Anzani" met een paardenkracht van 27 PK en 3 cilindres in stervorm.

Deze Debongnie trok evenwel de aandacht van Henri Crombez jr., zoon van de groot-grondbezit-

ter ter plaatse. Henri was ook vliegenier en kon zijn vliegtuig in de loods van Debongnie onderbrengen en laten onderhouden.

Dit was eveneens het geval voor de zoon van de graaf d'Hespel, die van dezelfde diensten gebruik wenste te maken .

Tijdens de grote vakantie mocht Vandamme "assisteren" bij het onderhoud van de toestellen door Debongnie en na het behalen van zijn diploma als mecanicien werd hij officieel werknemer bij Debongnie ! Daar kreeg hij 20 cent/uur in plaats van de gangbare 10 cent/uur!

Henri Crombez zou echter Vandamme aanzetten eveneens zijn diploma van vliegtuigmecanicien te halen. Aldus haalde hij zijn brevet van vliegtuigmecanicien te Brasschaat-Polygoon.

Debongnie en links Henri Crombez jr.

Dit brevet zou de loop van de volgende vier jaar van zijn leven bepalen!

Nadat hij opgeroepen werd voor de geneeskundige controle in functie van zijn latere legerdienst, werd hij goed bevonden om dienst te doen als vliegtuigmecanicien .

Vooraleer hij zijn echte legerdienst zou aanvatten, ontving hij echter reeds op 13 augustus 1914 een staatstelegram met het verzoek, zich zo spoedig mogelijk te melden in Brasschaat bij het "Régiment du Génie, compagnie des Aviateurs ".

3 motocyclisten met centraal August Vandamme

Zijn avonturen bij het leger hier weergegeven, zou ons te ver afleiden.

Dit werd door ons ten andere reeds gepubliceerd in een artikel in het dagblad Het Volk van 27 december 1985.

We geven gewoon aan dat August Vandamme mee aan de basis lag van de geboorte van de luchtmachtbasis van Koksijde, dit door mee te werken aan de aanleg van de eerste landingspiste op "Ten Bogaerde" aldaar. In de daaropvolgende perioden op dit vliegveld, zal hij in hoofdzaak actief zijn als gemotoriseerd verbindingsman tussen het vliegveld "Ten Bogaerde" en het hoofdkwartier te Houtem.

"Ten Bogaerde"

Dus even terug naar Nieuwpoort.

Aldus blijkt volgens August, dat brouwer – en latere schepen- Huyghebaert als eerste te Nieuwpoort beschikte over een auto. Hij was immers ook een enthousiaste mecanicien. Later zou hij ook een met een motor aangedreven schip, de "Po!" kopen. Maar dat bleek niet alleen ingegeven te zijn door zijn voorliefde voor de mechaniek, maar ook als concurrentie van de "Nieuwpoortse Handelsmaatschappij"!

De ondernemende brouwer plaatste ook de eerste kraan te Nieuwpoort en speelde zelf kraanman! Ook de brandweer werd door hem gemechaniseerd en de brandweerwagen stond bij hem op de koer! Daar staat tegenover dat vader Louis Vandamme de eerste fiets had in Nieuwpoort en zijn zuster de eerste damesfiets!

Nieuwpoort-Koksijde 1915

Onze August was van nature uit een nerveus type. Op "Ten Bogaerde" verblijven zo dicht bij Nieuwpoort, en dit zonder er te mogen heen gaan (ingevolge het verbod van de Franse militaire overheid), was voor hem meer en meer een doorn in het oog. Nadat een eerste verzoek om naar Nieuwpoort te gaan werd afgewezen, meende hij evenwel de op-

lossing gevonden te hebben.

Hij zou Geryl, landbouwer op de Groenendijk, vergezellen om een zaaimachine op te halen die in Nieuwpoort gebleven was op de stadsboerderij van Van Landschoot (latere bloemisterij in de Ieperstraat). Immers zijn dochter was getrouwd met stadsboer Van Landschoot.

Hij kon dit doen ingevolge het akkoord van de Franse officier die op de hofstede Geryl verbleef. De bedoeling was dat August vlug de ruïne van het ouderlijk huis in de Valkestraat zou doorzoeken om eventueel iets waardevols mee te brengen.

Gingen dus op weg naar de Ieperstraat in Nieuwpoort-Stad: boer Geryl, een broer van landbouwer Van Landschoot, August Vandamme en een begeleidend Frans soldaat. Deze laatste moest het wachtwoord mededelen aan de Franse soldaten die Nieuwpoort bezetten.

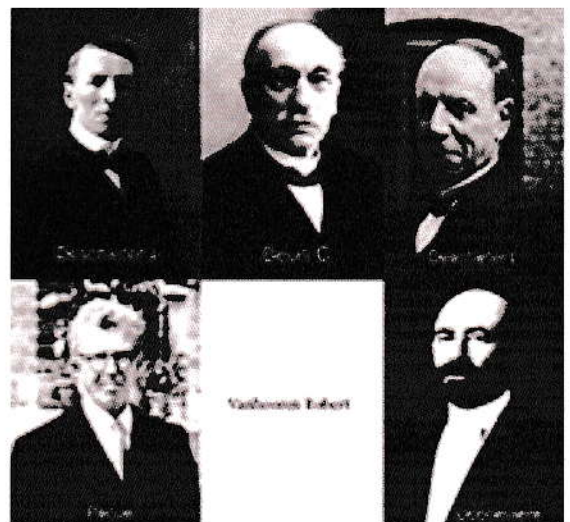
Vandamme vloog natuurlijk naar zijn ouderlijk huis, maar het enige dat kon terugvinden was een ...scheurkalender die hij achteraf aan zijn moeder in Adinkerke zou overhandigen.

De Franse soldaat zou voor zijn moeder nog een kruisbeeld recupereren.

Van het terugbrengen van de zaaimachine was natuurlijk ook geen sprake meer.

De terugweg verliep echter tumultueuzer! In de Langestraat stotten ze op een patrouille Franse soldaten. Ze werden aangehouden en opgesloten in de kelder van het huis van Antoine Willaert (volgens August, de associé van Henri Crombez en ... uitvinder van het procedé voor het klaren van bier door middel van roggevelen!)

Via veel stoutmoedigheid en bluf (hij had gehoord dat het wachtwoord "Charlemagne" was) kon hij weggeraken en via de hofstede van Geryl opnieuw Koksijde bereiken.

Deschieter J. - Beun C. - Deschieter L -
Peccue - Vanhooren - Dobbelaere

In maart 1915 (sic) geraakte hij nog eens in Nieuwpoort en dit met niemand minder dan de moedige Nieuwpoortnaars die het archief zouden redden : gemeentesecretaris T. Dobbelaere, schrijnwerker C. Beun, onderwijzer C. Pecceu en stadsbedienden L. en J. Deschieter, evenals R. Vanhoorn uit Middelkerke.

Deze hadden via Binnenlandse Zaken het akkoord bekomen om het archief van de stad – of wat er van restte – op te halen. Eén van de chauffeurs van dienst was : August Vandamme.

Opnieuw haastte Vandamme zich naar het ouderlijk huis, nu om gelden op te delven in de hoop dat de Franse soldaten deze nog niet zouden gevonden hebben. Met een houweel slaagde hij in zijn opzet, maar steeds beducht dat Franse soldaten hem zouden overvallen.

Na de geslaagde opdracht vervoegde hij zijn stadsgenoten en reed samen met hen terug naar Koksijde waar het archief bij de secretaris in villa Ste- Rita te Sint Idesbald werd ondergebracht (sic)

Wetenswaardigheden in Nieuwpoort 1910/1914 ‘t Water in de stee

Weinig Nieuwpoortenaars zullen dit nog weten, maar de laaggelegen straten aan de Kaai kwamen in het begin van de twintigste eeuw regelmatig onder water. Immers ieder keer als de wind een langere periode uit het noorden kwam, kreeg men te doen met overstromingen in de St.- Jacobstraat, Ieperstraat, Valkestraat.

Interessant is te vernemen hoe de inwoners hiermede omgingen en op welke manier ze op de hoogte werden gebracht van de naderende watersnood.

De bewoners van deze straten gericht naar de kaai hadden allemaal 2 barden die ze als schuif konden aanwenden en met klei bestrijken om het indringen van het water te beletten. Er waren er ook die konijnenvellen aanbrachten om deze barden nog beter waterdicht te maken.

Ook was het telkens een processie van ... ratten die hun holen verlieten en via de roosters de stad in kwamen.

Het stadsbestuur zelf liet zich ook niet onbetuigd : er waren in de perioden van noorderwind steeds twee nachtwakers op ronde, uitgerust met een lange mantel en lopend op klompen. Het betrof Armand Reybrouck en “Chique” Callenaere. Zij liepen met een toeter door de stad om de bewoners te verwittigen. Prettig bijverschijnsel voor de kinderen : zij moesten dan niet naar school !

Dat het er erg aan toe kon gaan beschrijft August: in de St.- Jacobstraat was er een houtzagerij, de bomen dreven door de straat ! En ook in de andere straten dreef alles vrij rond. Achteraf kwam de Stad de schade bij de particulieren opnemen, maar August herinnert zich niet dat er ooit iemand maar ook een frank heeft getrokken !

In 1911 zou men de kaaimuren met 90 cm verhogen, iets wat nog niet voldoende was.

Tenslotte zou later een plan van aanleg gemaakt worden waarbij de woningen, het dichtsbij de kaai werden afgebroken en de kaai verbreed en voorzien van trein- en tramsporen.

Lapjesnamen te Nieuwpoort

die August zich nog herinnerde :

- Vingertje Laeye - stak steeds schuddend zijn vinger op
- In Café vermeld “verboden op de grond te spuwen” enkele klanten poogden dan tegen het plafond te spuwen....
- Gustje Miljoen - Gust Vanderhaeghe – had een goed draaiend café met orgel in de Langestraat
- Wieze Brol – oud ijzerraapster – had logementshuis (op zolder) – genaamd ‘t droog logies
- Lobbeschorte – Armand Dumont – was bakker – blauwde veel tabak uit Engeland – was financier van blauwers – schort omhoog niet lossen – schort omlaag lossen !
- Johny blaast de pieper uit -- Dierendonck – speelde bij het Willemsfonds – werd in een toneelstuk doodgeschoten – iedereen lachte – Johny stond op en riep “is dat zo belachelijk doodgeschoten te worden ?”
- Schele Koo (Bussche) vermoordde Adèle Spotbeen in Hoogstraat (deze had net haar pensioen getrokken – 65 F/jaar) – en hij ging voor haar bidden in de kerk
- Kokkin van het College : “moedertje tijd genoeg” – was zeer traag

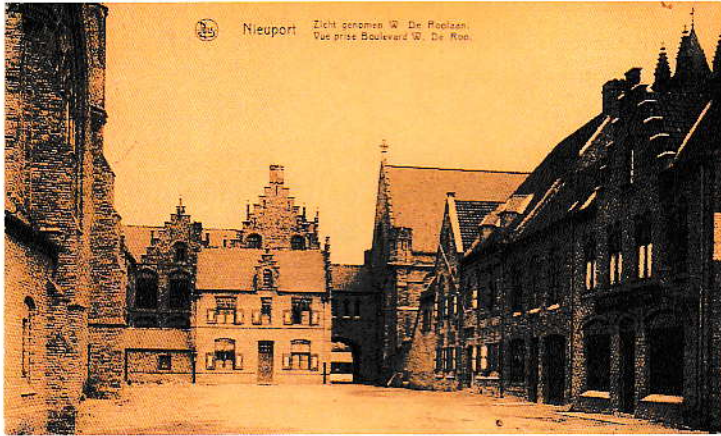
Epiloog

Foto August met vriend tijdens hulde aan Albert-

monument

“Een tijd van komen en een tijd van gaan” zo begon August Vandamme zijn laatste wilsbeschikking. Hij hield van Nieuwpoort, zijn geboortestad, en van de IJzer waar hij zo moedig had gestreden. Zo was hij aanwezig op de viering van 100-jaar College te Nieuwpoort. Hij was fier vast te stellen dat hij de op een na, de oudste oudleerling was aldaar. Hij verwees ook graag naar leeftijdsgenoten of vrienden zoals Jerome Geryl uit de herberg St.- Pieter op de markt, of Gustaaf Buffel, Juul Filiaert, of Paul Rybens waar hij veel aan te danken had.

Herberg St.- Pieter (helemaal rechts)

Kortom August Vandamme en Nieuwpoort : samen één !

Bibliografie

- Persoonlijke notities n.a.v. een interview met August Vandamme
- Foto's uit zijn archief
- Artikel dagblad Het Volk 27.12.1985
- Guido Demerre –Ten Bogaerde - 1983 – Oudleerlingenbond “Ten Bogaerde”

Freddy Beun

GODSDIENSTTROEBELEN

IN ONS GEWEST

Geuzen religie in Veurne had succes bij het cleen en ongeleert volck (Pauwel Hendericx)

In tegenstelling tot de middeleeuwse traditionele vrijheden, waren onder keizer Karel in 1521 en 1526 ‘*placaten*’ afgekondigd, waarbij zware boeten waren vastgelegd tegen alle personen, die werken van Luther, Zwingli, Melancton of andere ‘*hervormers*’ in hun bezit hadden.

Andere bevelschriften in 1529, 1531, 1540 en 1550 waren zo streng, dat die door vele gezindheden afgekeurd werden. Toch waren die bedoeld om de

‘*ketterijen*’ uit te roeien.

Keizer Karel V

Volgens die laatste brieven, mocht men met geen ‘*gereformeerden*’ handelen, geen verdachte personen in huis ontvangen, hen bijstand verschaffen, noch zelfs in nood verplegen. Al degene die de hervorming schenen toegedaan, moest men op straffe van lijf en goed, bij het gerecht aanklagen. Protestantenvrijden die hun dwaling afzweerden moesten gestraft worden : “*de mans zouden door het zwaert ‘t hoofd verliezen en de vrouwen levendig in de aerde gedolven zyn.*” Wanneer ze in hun dwaling volhardden moesten ze verbrand worden, bovendien zouden de goederen, niet alleen van deze laatste, maar ook van hen die zich bekeerden, aangeslagen blijven “*ter profyte des vorsten*”

Omstreeks 1560 begon de ‘*ketterij*’ in dit gewest zich te verspreiden. Uit vrees om gestraft te worden volgens de ‘*plakkaten*’ waren er vooral ‘s nachts vanden streken, zoals het afbreken van heiligenbeelden en aanslagen op landelijke kapelletjes.

Tekenend voor de atmosfeer is de vermelding in een Rekening vande stede van Veurne van 1550 : “*Den xxijje dach van ougst, betaelt neghen personen die by myne heeren vander wet ghecommitteert waren, te wetene : die vier ter assistentie vanden balliu, ende die vier ter assistentie vanden colfve, ende een om te waken op de torre ter tyde als hier gheexecuteert waeren drie personen vande secte, beduchtende van eenighe beroerte.*”

Uitwijking

Heel wat waren reeds in een eerste golfbeweging uitgeweken naar Engeland en die hadden daar kennis gemaakt met ‘*leerstellingen*’ die er al langer heersten. John Wyclif uit Oxford had reeds zware kritiek op de katholieke leerstellingen en hun toe-

passing vanaf 1377. Toen hij uitweek naar het continent naar Praag, vond hij daar Jan Hus als geloofsgenoot. Deze laatste werd veroordeeld en terechtgesteld in 1415 na een Concilie. Een eeuw later kwamen daar uit Centraal Europa Martin Luther vanaf 1517 bij aansluiten, ook Philip Melanchton en vanuit Zwitserland Ulrich Zwingli en Johannes Calvijn.

Martin Luther

Via Nieuwpoort hadden 'Wederdopers' vanuit Münster al reizen ondernomen naar Engeland, om aan een vervolging te ontsnappen.

Preken

Het verhaal wil dat in 1561, tijdens de hoogmis in Nieuwkerke, de eerste alternatieve prediking doorging op de markt. In het volkslied "*der Geusen Uytvaert*" klonkt het nochtans : "*Wy hoorden eerst preken by Wulverghem*".

Er werd een onderzoek ingesteld tegen de predikant, alsook tegen allen die hem hadden beschermd en aanhoord. De hoofdbaljuw en anderen te lande namen deelnemers gevangen, die dan al naar gelang gehangen, onthoofd, verbrand of verbannen werden.

Bij de vluchtelingen werkte het nieuws, over de zware maatregelen als een zweepslag. Vanuit Engeland, Duitsland en Genève kwamen er emigranten terug.

Een van de vroegste predicaties binnen de Kasselrij van Veurne was wellicht bij Roesbrugge. Kort daarop kwam Sebastiaan Matte, een hoedenmaker uit Ieper, over om in het 'openveld' te prediken bij het plaatselijke klooster, in de nacht van 26 mei 1566.

Een monnik van de Predikheren (Dominikanen) uit Ieper, Carolus Daneel, had zich lang schuil gehouden en trachtte nu met meer argumenten zijn leer te verkondigen. Dat was bij de Boelaertsbomen tussen drie parochies : Nieuwkerke, Niepkerke en Steenwerk.

Baldadigheden

Als het publiek te horen kreeg dat een biecht niet nodig was om vergiffenis te krijgen voor de zonden, dat de vasten niet moest gehouden worden, dat de maagdelijke staat en het kloosterleven overbodig was ... vielen ze uit tegen de clerus en het bezit van grote goederen.

De predikanten waren vergezeld van '*gewapende lieden*'. Het liep dikwijls uit de hand. Ze vielen wel eens een kerk binnen, beschadigden beelden. Kelken, cibories en andere gewijde kerkgoederen verdeelden ze onder elkaar. Ze verscheurden misaalboeken. Soms vergrepen ze zich aan altaarstenen en relikwieën.

In het klooster van Eversam (Stavele) werd de bibliotheek aangepakt. Hetzelfde plande men te doen met de bibliotheek van de St.-Niklaasabdij (toen) buiten Veurne, maar daar had men voorzorgen genomen. In het klooster te Lo had men een deel van de boeken in veiligheid gebracht, wat men ook had geprobeerd met de boekenschat van de abdij van Ten Duinen in Koksijde.

De adel

Kardinaal Granvelle

Velen van de lokale adel, die de hoogste functies in het land uitmaakten, waren zeer ontevreden over het groot gezag dat kardinaal Granvelle, Antoon Perenot, bisschop van Arras, aartsbisschop te Mechelen. Ze maakten een verbond en stelden een "*adres*" op voor de landvoogdes Margaretha van Parma. Bij de presentatie kregen ze schamper hun '*spotnaam*' te horen ... geuzen.

De graaf van Egmond, gouverneur van Vlaanderen, werd naar de koning in Spanje gestuurd om hun zaak te bepleiten.

Er werd niet afgeweken, en koning Filips II wou de strenge toepassing van de plakaten. De edelen echter verzetten zich tegen de invoering van de Spaanse inquisitie ... die indruiste tegen de geves-

tigde juridische orde in de Nederlanden.

Margaretha van Parma

Reactie

De beweging nam aan kracht en invloed toe. Het bestuur had de neiging om een graad van tolerantie toe te staan.

“Christiaen Knibbe, burchmeestere Anthonis Hespel, scepens, ende Mathys van Heede, pensionaris, ghedeputeert by mynen heeren vander wet, den xxjn van meye, omme te reysen volghende den beschryven van burchmeesters ende scepenen vander Brugghen, ende aldaer metten ghedeputeerden vande andere steden sorterende onder die van Brugghen te resolveren ende adviseren up tvertooch ghedaen den xjn van meye LXVI binnen der stede van Ghent, by mynen heere den prince van Gavre, grave van Egmond ... gouverneur ende capitain generael van Vlaenderen ende Artoys, by laste vander hertoginne van Parma ...regente, ... ter causen van sekere moderatie by haer altse ghedaen stellen ende concipieren up de placcaten by wylen den keyser Karolus ende daer naer by den coninck ghemaect, uutghegheven ende ghepulbiciert nopende faict ende materie vander heresie.”

Zo kwamen twee duizend gewapende lui op 1 augustus 1566 onder de leiding van Jan Denis naar Veurne in gezelschap van Sebastiaan Matte en Gillis Dumont. Omdat ze de toegang van de stad ontzegd werden, troeften ze samen bij het Blauhuys (Wulveringem ?), alwaar een predicatie werd gehouden.

De stad stuurde Nicolaes Blanckaert, burgemeester van de commune naar graaf van Egmond, gouverneur van Vlaenderen om raad. Ze betaalden informanten, die in de streek info opdeden over de acties van de geuzen.

Op 15 augustus was er zo'n predicatie in Lo begeleid door psalmen gezang. Daar werd Roeland van Zegerscappelle, landhouder van de wet en Gillis Blommen greffier op afgestuurd, om te vernemen dat ze aan de baldadigheden geen schuld hadden.

Niettemin kwamen op 17 augustus een zeshonderd 'heretiecken' neergestreken in het klooster van St. Niklaas, naast de stad gelegen, om te roven onder de leiding van timmerman Ollevier van Brugge. Ze beroemden zich erop dat hetzelfde was gebeurd in Ieper en andere plaatsen.

Een delegatie van negen man werd binnen de stad geleid, om hen te tonen, dat men reeds begonnen was om een deel der beelden en voorstellingen uit de kerk van St.-Niklaasparochie te weren. Er werd daarop geëist dat dit binnen de acht dagen grondig moest gebeuren ...

Een groepje was de nacht daarop binnen de stad opgetrokken naar het klooster van de Grauwe Zusters, maar de burgemeester van de commune, kon ze verjagen.

Ze kwamen nu langs de Zuidstraat voorbij de kerk van St.-Denijs alwaar ze vernielingen begonnen. Enkele burgers en leden van de magistratuur probeerden dat te beperken ... maar verzuimden om daders gevangen te nemen.

Gewapende verdediging

De magistratuur besloot een gewapende macht samen te stellen om de rooftochten in te dijken. M'her Lowis de Loueuse de hoogbaljuw, Guillianus van Coornhuse landhouder vande commune en Joris Mattaert, adjunct van de baljuw stonden elk met een groep klaar om dag en nacht de orde in de kasserije te herstellen.

Jan Denis op zijn beurt verzamelde een gewapende macht tussen Roesbrugge en Hondschote.

Om de impasse te ontmijnen kwamen vanuit Brussel, op advies van graaf Egmond, op 23 augustus het bericht dat de hertoginne van Parma *“de vrije uutoefeninge vande gereformeerde religie toeliet, ende alsoo d'inquisitie dede ophouden.”*

Als voorwaarden formuleerde de graaf op 29 augustus in een brief aan Veurne:

- de roverijen moeten ophouden en de daders moeten straf krijgen
- de geestelijken moeten gespaard blijven en de burgers ontwapend worden
- de predicaties moeten beperkt blijven en er mag géén gewapende macht bij zijn

Gevolgen

In korte tijd werd een tempel opgericht in de parochie van St.-Rijkers bij het Haentken, in Roesbrugge bij Hagedooren en in Elverdinge. De vrije uitoefening van de religie was een feit. Maar niettegenstaande de afspraak ging Pieter Haesaert

aan het hoofd van 200 man naar Veurne. Hij werd de toegang geweigerd en na een predicatie te Wulpen vergreep men zich aan de kerk. Hetzelfde gebeurde binnen de kerken van Houtem, Izenberge, Wulveringem en Vinkem. In Roesbrugge was Jacques Mormentyn de aanstoker.

Een Dordrechtse augustijner monnik, Willem, werd als predikant gekozen en die liet zich opmerken in Elverdinge op 18 augustus. Dan verplaatste hij zich naar Mesen en Poperinge.

In de tempel van Hagedooren functioneerde hij voor dopen, huwelijken en begrafenissen.

Op 26 september werd de gewapende ordemacht reeds afgedankt.

Renant Ringot, een aanstoker van wel tien beeldenstormers, werd op 2 oktober te Veurne gehangen. Jan Bonvoisin, Jan Maes en Guislain Baillie wachtten nog op hun proces en Gillis Du Mont uit Poperinge dreigde hen met geweld te zullen bevrijden.

Wraak

Omdat de magistraat, bevreesd omwille van de druk uit 't Hof te Brussel, voet bij stuk hield, kwam het op 7 oktober tot een raid.

Een grote massa met manschappen uit Hond-schoote, Poperinge, Belle, Nieuwkerke uit het Kassels Ambacht en dat van Laleu was aangevuld met "alle lantloopers, roovers ende quat volcke" groepeerde zich in Roesbrugge.

Veurne deed beroep op kapitein Berry van het garnizoen uit Lo om zich te verdedigen. Ze stonden op 8 oktober voor een macht van vierduizend man, die moesten afdruipe na een eerste bestorming. Veurne ontbood een escadron van M'her de Lycques uit Bergen St.-Winoks en verzocht om "buspoeder ende pycken" uit Brugge. Ze stuurden boodschappers naar Nieuwpoort en leper om poeder en de abt van Ten Duinen leverde lood om kogels te gieten.

Vanuit Brussel kregen ze toestemming om uit 's koningsmagazijn Ter Veere "twee metalen quartierslangen, schietende twee ponden yser, twee van yser gesmede halve-slangen, twee van yser gesmede quartier-slangen, midtsgaders ten gebruycke van elck stuck geschuts hondertt clooten, ende twaelf hondert ponden buspoeder" te halen.

Het niet nakomen van de afspraken leidde in december tot een terugschroeven van de tolerantie. Graaf Egmond verbood de geuzen-ministers sacramenten toe te dienen, maar predicaties en het zingen van psalmen bleef wél toegestaan.

Opbod

Jan Denis uit Woesten was de kapitein vanuit Roesbrugge. Hij wist zich gesteund door de heer van Bredenrode en trok zich in Valencijs terug ... waar de oppositie succes kende zoals ook in Hond-schoote. Nicolaes Spierinck pensionaris uit Veurne bracht te Brussel verslag uit van het verloop van de gebeurtenissen.

Met kerstdag kwam de militia van Jan Denis via Tourcoing over de Leie. Het garnizoen van Rijsel deed hen echter op de vlucht slaan.

De gouvernante, op advies van de edelen, liet graaf van Egmond een placaat opstellen waarbij hun vergaderingen en predicaties moesten stoppen !

Guillielmus van Coornhuuse en Roelant van Zegerscappelle beiden landhouders en meester Jan de Wilde pensionaris gingen dat op 4 februari 1567 persoonlijk in Roesbrugge meedelen.

Gedurende de rest van de winter had niemand de "gewapende benden" in de hand. "Ze liepen als krygsvolck met hun aenhanck van prochie te prochie, ende bedwonck door pijnigen ende geweldnarie de ingeseten geldt te geven, bovendiens be-roofden sy de huysen van al dat sy daer in vonden. Daer Jan Denis aen sijne soldaten dit toeliet om den opbrengst daer van hun voor onderhoudt te dienen, begaven sich onder hem alle straetschenders ende quaet volck"

In Oosterweel, bij Antwerpen, trof een Geuzenleger met Jan Denis een beslissende nederlaag tegen de heren Beauvois en La Motte op 13 maart. Jan Denis werd gevangen genomen en kort daarop te Leuven gehangen.

Afrekening ?

De opstand leek onderdrukt. De magistraat van Veurne ende van Veurnambacht "hebben insgelix veel neerstichheyt betoont om de heresie uut te dooven". Alleen in de maand april 1567 werden twintig personen verwezen naar de rechtbank die hen "door 't vier als door de galge deden sterven". De pastoors kwamen naar hun parochie terug, de kerken werden herwijd, de altaren hersteld en de goddelijke diensten hernomen.

Pater Willem uit Roesbrugge werd aangehouden en op 30 april gehangen. De tempels in de Kasselrij werden afgebroken.

Meteen werden de versterkingen van Veurne aangepakt. Vanaf 1 mei startten de werkzaamheden. De grachten waren op veel plaatsen vol wase, dat men 's zomers droogvoets er doorheen kon. De overige werkzaamheden werden geschat op negen tot tienduizend gulden.

Men deed beroep op de abt van de St.-Niklaas abdij die nu binnen de stad zijn abdij herinrichtte en het kapittel van de kanunniken van St.-Walburga. Er was daarbij heel wat onderhandelen nodig !

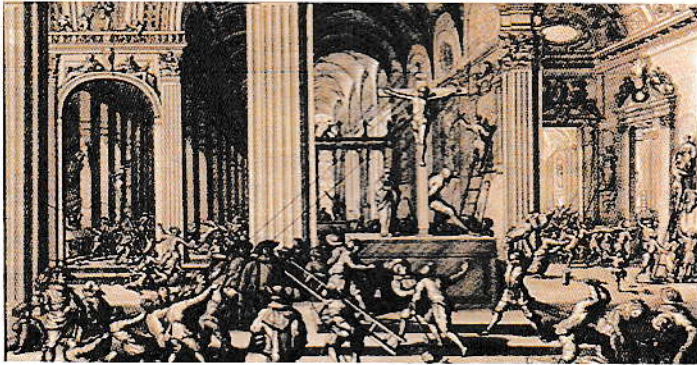
Epiloog

De opstand was bedwongen. En op dat ogenblik besliste het hof in het verre Spanje om een militair te sturen die in Brussel toekwam op 22 augustus 1567: de hertog van Alva. Die moest er voor zorgen dat de plakaten van de vorige decennia stipt werden opgevolgd en de schuldigen van overtreding en laksheid moesten berecht worden !

Nu moest het ergste nog komen. Deze politieke blunder zou 80 jaar nodig hebben om alles uit te wissen.

red. G. Demerre

cit. Uit de Jaerboeken van Veurne en Veurnambacht door Pauwel Heinderycx, uitg. E.Ronse, Veurne, 1853, dl. 3, p. 6-50.

Beeldenstorm

BIJ DE KARTUIZERS **te Nieuwpoort**

Pater George Transam was in Londen geboren en volgde zijn humaniorastudie in het Engels seminarie te Douai !

Hij werd er priester gewijd in 1628 en werd leraar in de laatste twee klassen van de humaniora. Omdat hij ambitie had om als missionaris naar zijn geboorteland te trekken, verbleef hij er een jaar vanaf 1631. Hij kwam terug naar Douai ... maar klopte aan bij het Kartuizerklooster te Nieuwpoort.

Daar werd hij er geprofest op 29 juni 1637. Vanaf 1654 werd hij tot prior gekozen en bleef dat tot zijn dood in 1668.

Onder zijn beheer werden heel wat werkzaamheden verricht aan de infrastructuur te Nieuwpoort. Ze hadden in 1626 enkele gebouwen gekocht aan

de westrand van de stad, op het einde van de Grote Kruisstraat (Langestraat) waar de Kokstraat dwarstte.

Hij werd bijgestaan door procurator pater Peter Dolman terwijl een paar medebroeders in Engeland aalmoezen gingen ophalen.

Diverse giften vielen hen ten deel. Vanwege Sir John Preston 100 £ en een jaarlijkse rente van 20 £. De graaf van Norfolk, sir Henry Howard bezorgde ook aan jaarrente van 20 £ vanaf 1672 ; John Caryl een rente van 10 £ ; Lord Walter Aston beloofde 1000 £ in 1682 in ruil voor de opname van een lid van zijn familie in het klooster. De laatste storting was in 1686.

Een £ sterling kwam toen overeen met 1-13-1 lb groot Vlaams, nu ongeveer 90 euro.

Spaanse troepen zaten in garnizoen te Nieuwpoort tijdens de conflict tussen Frankrijk en Spanje. Deze soldateska tiranniseerden de bewoners. Het was de prior van de kartuizers die het initiatief nam barakken op te trekken in 1654 voor de huisvesting van die soldaten.

Men maakte ook mee dat tijdens de oorlog 1658-1659 heel wat vissersschepen gepraaid werden en de bemanning als gijzelaars in Engeland werden opgehouden ... soms drie jaar lang.

Procureur Peter Dolman had een goede relatie met Lord-protector Cromwell en trok zelfs met geld naar Engeland om Nieuwpoortse vissers vrij te krijgen. Hij bekwam ook een toezegging dat vissers uit Blankenberge en Nieuwpoort visrecht kregen in Engelse wateren tijdens het conflict.

In ruil beloofden beide vissersgemeenschappen in oktober 1659 bij elke retour te Nieuwpoort, vis te leveren aan de kartuizers.

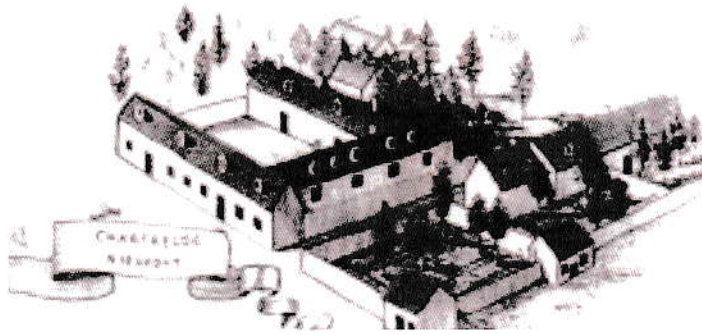
In 1666 kocht het klooster een vissersschuit met de naam "*Sint Bruno*" die uitvoer met als kapitein Christiaan Constans. De boot kreeg beschermingsdocumenten van de hertog van York, groot-admiraal van de vloot en beschermheer van de karthuizers, maar ook van de koning van Frankrijk en eveneens van de handelskamer van Duinkerke. Hetzelfde jaar werd de vrede tussen Engeland en Spanje getekend.

"Life of lady Warner"

Een tragische gebeurtenis leert men uit de lectuur van dat boek.

Francis Warner, uit die vooraanstaande familie, had besloten de wereld vaarwel te zeggen en kwam naar Nieuwpoort voor een maand probatie

om te ondervinden of het leven in het kartuizersklooster hem zou bevallen.

Klooster

Op het einde van dat jaar was hij van plan in Engeland nog wat familieaangelegenheden te regelen en zich dan als postulant aan te bieden.

Op 3 april 1667 scheepte hij in de 'postboot' [mailboat] van Nieuwpoort naar Dover, maar 's winters op Oostende voer. Niet zo ver buiten de haven kreeg de boot zwaar weer en met overslaande golven over het dek viel Frances overboord.

Later vond een visser het lijk op het strand, en toen hij enkele ringen opmerkte sneed hij de vingers af en begroef het lijk. Na een tijd vond men de resten en werd een lijkschouwing verricht.

Het kwam prior Transam ter hore en het stoffelijk overschot werd op het kloosterkerkhof bijgezet.

Bij de derde editie is er een verkort verhaal aan toegevoegd van haar schoonzus Mrs. Elisabeth Warner die ook Claris werd! Daarin leest men de motieven waarom ze Rooms katholiek werd en haar echtgenoot en kinderen verliet om Claris te worden in Gravelines voor een streng leven.

Lady Warner of Parham in Suffolk, in religion sister Clare of Jesus by Edward Scarisbrike (1639-1709)

De auteur was een Jezuiet die zelfs in Engeland getolereerd werd met sermoenen voor de koninklijke familie.

R.Dumon "De Toekomst" 21-04-1939

LEGIONAIRS **uit Portugal 1832-1834**

Een expeditiekorps werd verzameld in Oostende en wachtte in "bijlanders" vanaf 1832 tot de Engelsen hen zouden ophalen om ingezet te worden

in Portugal. Die "partisanen" bestonden uit vrijwilligers, manschappen vrij van krijgsdienst en anderen uit straf- en tuchtcompagnies.

We noteren binnen Nieuwpoort uit het garnizoen twee partisanen die gestorven zijn vooraf : Theodoris Vanderhaegen (21 jaar) uit Gent op 1 september 1833 en Josephus De Paus (29 jaar) uit Ackerghem (Gent) op 27 december 1833, beiden uit de 2e Kie van 2e Bon.

Ze maakten deel uit van een belangenconflict dat was ontstaan in een Portugese constitutionele impasse.

Bij de dood van João VI in 1826, koning en keizer van Portugal en Brazilië, werd de kroon van Portugal betwist tussen de broers Pedro en Miguel. Pedro wou zijn dochter Maria (°1819) met zijn zuster Isabel Maria als regentes, voor opvolger en benoemde zichzelf even Pedro IV (waar hij zijn zoon als Pedro II in Brazilië liet), terwijl Miguel zich in 1828 Miguel I de titel aannam.

De eerste factie kon rekenen op Frankrijk, Engeland, liberalen uit Spanje en België. De tweede factie stond restauratie voor met steun van de kerk en conservatief Spanje van Ferdinand VII.

Frankrijk had zich net ontdaan van een 'restauratie' met de revolutie van 1830, België had een liberale grondwet verworven, in Spanje wou men de Napoleontische wetgeving omkeren en Engeland verdedigde haar koloniale belangen : ze hadden allen hun argumenten.

Historische kranten.

19/6/1833 Gazette van Brugge

"Den Courier denkt dat de gouvernementen van Engeland en Frankrijk thans in de zaeken van Portugal, ten voordeele der jonge Koningin, zouden tusschenkomen."

17/7/1833 Gazette van Brugge

"Men schryft uyt Londen : Wy vernemen van goederhand dat het fransch gouvernement aen ons ministerie eene mededeeling gedaen heeft van 't grootte belang over de tegenwoordigen staet van zaeken in Portugael; zoo lang als Engeland niet beloofd heeft de erkenning van de Koningin van Portugael af te kondigen, heeft Vrankrijk er zig van onthouden by bewilliging voor ons gouvernement en door eene oprechte genegenheyd van gezaemelyk met Engeland te werk te gaen;

maer eene nieuwe omstandigheyd is dezer laetste dagen voorgevallen welke Vrankrijk gaet verpligten, al hoewel met afkeer, uyt eygene beweging tewerk te gaen."

(Maarschalk Bourmont, carlist in dienst van Miguel ... zou kunnen in verband komen met de carlistische beroerten in Vrankrijk ...)

"Lodewyk-Philippus heeft diesvolgens aen ons gouvernement te kennen gegeven dat het geene tot nu toe eene zaak van welvoeglykheyd was geweest, voor hem eene zaak van noodzaakelykheyd is geworden, en dat hy besloten heeft dona Maria als Koningin van Portugal de facto en de jure te erkennen. Hy verhoopt dat Engeland zig in dit besluit met hem zal vervoegen."

24/7/1833 Gazette van Brugge

"Het schynt dat den erkenningsakt van dona Maria door het fransch gouvernement al reede geteekend is, maer de bekendmaeking is, gelyk haer vertrek, gehegt aen de tydingen welke uyt Lisbonna verwacht worden ..."

Intussen hadden de wapens op diverse plaatsen in Portugal de oorlogvoerende facties doen besluiten om tot een vergelijk te komen in de zomer van 1833.

3/1/1834 Standaerd van Vlaenderen

"Wy hebben eenen brief uyt Lisbona gezien, volgens welken het Engelsch gouvernement een zeer ernstig deel zal neemen in de zaak van Portugal; don Pedro en het regentschap zouden de maetregelen, door het Engelsch gouvernement genomen, goedkeuren, mitsdien dat don Miguel het land zou verlaeten, en dat het gezag van dona Maria en de constitutie zouden gehandhaefd worden."

2/5/1834 Standaerd van Vlaenderen

"Den heer d'Abreux, inspecteur by de revuen van het Portugeesch leger, in Belgien gelast met de inlyvingen voor het leger van haere zeer getrouwe majesteyt dona Maria II, koningin van Portugael, laet weeten dat de algemene depot van Oostende afgeschafft is, alsook dat de inlyvingen voor het gezeyd leger opgehouden hebben."

De inspecteur liet ook weten dat wie onkosten had gemaakt die kon declareren op zijn bureau in de Kappellestraat te Oostende op 1 en 2 mei ...

TERUGKEER VAN DE LEGIONAIRS

4/2/1835 Gazette van Brugge

*"Oostende 2 february
Den 3. de engelsche schoener Sincerety, cap errat, van Lisbonna, met 99 onder-officieren en soldaeten, een kapiteyn en twee luytenans deel-makende van het belgisch legioen in dienst van Portugal "*

6/2/1835 Standaerd van Vlaenderen

*"Brugge 5 februarius
Vier schepen komen agtervolgens te Oostende van Libona aen met de Belgische troepen, die in Portugal afgedankt zyn. Een vyfde schip moet volgen met aen boord den generael (sic) Lecharier en de officieren van zynen staf. Alle deze militairen hebben achttien maanden solde voor schaedeloosstelling ontfangen. Deze troepen zullen in Oostende voor dry of vier dagen gecazerneerd worden, en vervolgens in detachementen nae Nieuport gezonden worden, om aldaer te verblyven, alwaer zy zullen in oogenschouw genomen worden door den kolonel Van de Zande, die het bevel ontfangen heeft van zig ten dien opzigte nae Oostend en Nieuport te begeeven"*

9/2/1835 Gazette van Brugge

*"Den 6 Oostende
De engelsche brik Freedom (sic) kap. Hore van Lisbonna met 17 officieren, 80 onder-officieren en soldaeten van het Belgisch legioen in dienst van Portugal"*

Op 19 februari sterft Antonius Van Heel (35 jaar) geboren in Breda als soldaat te Nieuwpoort in de infirmerie, uit het bataljon Tirailleurs de service du Portugal. Hij was zoon van Joannes Baptist en Anna Van Gils. Hij sterft aan "gastro enteriste" (sic) buikvliesontsteking.

19/6/1835 Standaerd van Vlaenderen

*"Doornik 5 junius
Morgenochtend zal eene afdeeling van zes mannen onder bevelen van eenen sergeant en eenen corporal, behoorende aen eene compagnie artillerij der burgers, nae Oostend vertrekken. Onze burger-soldaeten gaen bezit neemen van een stuk geschut 't welk den kolonel Lecharier hun gegeeven heeft by zyne terugkomst van den krygstogt van Portugal."*

1/7/1835 Standaard van Vlaenderen

“Van de 108 mannen met het schip Mary uyt Portugal te Oostende aengekomen, zyn er 45 die be-weeren aen Belgien te behooren. Elf der zelve, van behooryke papieren voorzien, zyn reeds nae hunne heerdsteden gezonden, 34 andere die be-hoorlyk hunne hoedaenigheyd van Belg kunnen bewyzen, zyn met de gewoone corresppondentie der gendarmery nae Brugge gezonden. Alle deze mannen hebben kleeding stukken ontfangen. De 58 nog aen boord zynde vreemdelingen zullen met het schip Mary nae Londen vaeren, alwaer zy sul-len kunnen dienst neemen voor Spanjen.”

R. Dumon in “De Toekomst” van 2 en 9 mei 1938.

“Het Belgisch expeditiekorps had zich onderschei-den, het had gevochten als leeuwen. Maar ook in min kiesche zaken waarover best gezwegen wordt, had het naam verworven ...”

“Aan de Belgische officieren en diplomaten in Por-tugal en Spanje werd de opdracht gegeven de vreemde legioensoldaten zoveel als mogelijk over te halen hun diensten aan te bieden aan Spanje, ten gevolge van het overlijden van koning Fer-dinand op 19 september 1833 woedde een bur-geroorlog tussen de Carlisten, aanhangers van de broer don Carlos, en de Progressisten aanhangers van de dochter van Ferdinand, Isabella. “

“Tussen 6 en 11 februari (1835) kwamen er 403 legioensoldaten binnen te Nieuwpoort”

“De regeering vreesde voor wanorde en opstand in die eenigszins losbandige troepen. Kolonel Van den Sanden kreeg bevel de soldaten zoo spoedig mogelijk te ontwapenen.

Net zoohaast kregen de soldaten lucht over dit voornemen of ze protesteerden openlijk. Zij kwa-men in opstand tegen hun officieren, en weigerden hun wapens in te leveren ...

Gelukkig werd het gevaar geweken door tus-schenkomst van den aanvoerder van het Vreem-delingenlegioen Kapitein Berge, die zoeven uit Portugal was weedergekeerd en naar Nieuwpoort snelde om orde onder zijn mannen te houden.

Men overrede een deel zich in te lijven, in het Fran-sche Legioen en die vertrokken naar Duinkerke. Alleen de voormalige soldaten uit tucht- en straf-compagnies bleven te Nieuwpoort. Op 13 februari werd het Belgisch Vreemdelingenlegioen ontbon-den.

Zij die niet wilden terugkeren naar hun eigen land werden ingedeeld in het depot te Ieper. Men telde er 49.

Een adjudant, 3 tamboers en een sergeant-tam-boer, 2 foeriers, 9 korporaa's en 28 soldaten. Er waren 18 Fransen, 6 Duitsers, 24 Hollanders en 1 Zwitser.

In Portugal zaten er nog in de gevangenis of in hospitalen. Groot was de ontsteltenis dat op op 17 juli nog een Belgische kutter “La Jeannette” in de haven aanlegde met 17 legionairs aan boord. Twaalf Pruisen, een Hollander, een Hannover, een uit Hessen en een uit Savoye. Geen Belg.”

Ze werden voor alle zekerheid opgesloten.

red. G. Demerre

Een spotprent uit die tijd : het conflict tussen de twee broers als kinderen, repektievelijk gesteund door de Franse koning Louis Philippe I vertegenwoordiger van de ‘liberale factie’ en tsaar Nikolas I van Rusland vertegenwoordiger van de ‘anti-liberale heilige alliantie’. (H. Daumier)

NIEUWPOORT REQUISITIES

1798

“Op den 24 7bre wiert alhier af geroopen als dat de Franschen noodig hadden tot versterkinge hun-ner legers twee hondert duijst man, en om sulks te kunnen vijnden wierden in requisitie gesteld alle de jonk heden die de jaeren hadden van twintig tot vijf en twintig.” p. 133

1799

“Op den 19 april wiert alhier af geroopen als dat-ter van dit departement te kort bevonden wierden eenigte conscrien die waeren weg gelopen, en om dien number te vervullen nog moste geleverd wor-

den door de stad twee man ..." p. 137

"Op den 15 julij wiert alhier af geroopen als dat alle de jonkheden van twintig tot vijf en twintig jaeren wierden in requisitie gesteld, en waeren soldaet ..." p. 138

1803

"20 ougst ... als ook wierden gesteld in requisitie de stierlieden en matroosen die selve bevaerden,..." p. 148

1804

"Op den 7 julij wiert alhier gevraegt van de visscherie vijf jonkheden soo als in alle andere zeesteeden, die mosten gaen dienen tot het opregten een garde van den keijser ter zee ..." p. 150

1805

"Op den 5 maerte dagh der lootinge daer was alhier veelvolk, de buijten lieden met hunne kinderen die mosten looten. Den nomber was van twee en t'negentig die er in waeren, soovan stad met haer canton." p. 154 [te Nieuwpoort in het stadhuis]

"Op den 8 ougst smorgens ten negeneuren wierden alhier de poorten gesloten. Ten thien euren begon men aen het generaelen huijssouk naer de versteeken visschers en matroosen." p. 156

"Op den 12 october wiert er af geroopen als datter wiert gevraegt eens requisitie van tachentig duijst man en dat de jonkheden die twintig jaer waeren moste gaen op geven ..." p. 157

"Op den 13 9bre wiert er aen het land gevraegt de garde mabelle om te gaen het camp en de scheepen bewaeren naer Boulongne." p. 158

1806

"Op den 3 mejj sijn alhier gearriveert alle de stierlieden van Boulongne met hun ontslag van den dienst tot voorder order en men spreekt als dat de matroosen ook hun ontslag sullen bekomen ..." p. 160

"Op den 22 ougst is alhier in platse van vrede verklarighe af geroopen al datter wiert gevraegt eene requisitie van tachentig duijst jonkheden ... Op den eersten september waeren de jonkheden op het stad huijs als ook die van het canton ..." p. 162

"In desen wiert weder gevraegt de garde mabelle om naer sinte Thomas [Omaars] te gaen, mits alle de troupen mosten naer het leger vertrekken" p. 162

1807

"...sullen moeten laeten vijnden tot Veuren tegen den sesden janrij ten thien euren. Op den 6 janrij sijn vertrokken de jonkheden deser stad en haer canton naer Veurne tot het bij wonen der lootinge niet sonder groote murmuratie ..." p. 164

"Op den 16 april wiert gevraegt eene requisitie van honderd twintig duijst. Alle de jonkheden gebooren in het jaer 1788 mosten hun gaen op geven ... Op den 13 mejj dag van de lootinge vertrocken de jonk heden naer Veuren ..." p. 165

"Den 16 Xbre wiert er af geroopen als datter weder wiert gevraegt eene requisitie, en dat de jonkheden die de helde hadden van achttien jaeren hun mosten gaen opgeven ..." p. 170

1808

"Op den 4 maerte is er weder geloot voor de conscriptie ten elf euren des morgens, en sijn in het lot gevallen van dese stad twalf persoonen, waer af er ses sijn moeten vertrecken..." p. 173

"Op den 28 mejj wierdt er van de visschers gevraegt thien man, om te gaen naer Vlissingen en aldaer te dienen als loots op de klaergemaekte scheepen. Het was voor no nog maer liberteijt, maer gaen er geen het sal haest gaen met gewelt." p. 174

"Men spreekt weder van het vraegen eener conscriptie om naer Spanien te senden tot onderstand der Fransche legers waer af er veel sijn vermoordt door de gemeenten in de steden, die in op stand sijn." p. 175

"Op den 5 ougst wierden weder gevraegt van de visschers ses man en twalf jongens die met den eersten moeten vertreken naer Duijnkerke op de aldaer liggende scheepen." p. 175

"Den 29 7bre is alhier af geroopen als datter wiert gevraegt van de gepasseerde geloote jaeren een suplement van tachentig duijsent man, te weten uijt de vier leste jaeren. Van dese stad moeten voor dit suplement met haer conton vertrecken negen jonk heden." p. 177

1809

Op den 7 janrij wiert er alhier geloot voor de conscriptie. Weder veel droefhijt voor die in jet lot waeren, maer het kan dog niet baeten, daer gaet niet over blijven, en het is al soldaet? Daer is alreede de achtste requisitie." p. 177

"Op den 14 april is er weder gevraegt geworden

een supplement uijt de alreede geloote jaeren van seven, acht, negen en thien, van tachtig duijst man, weder om de regimenten te vervullen. Daer is van dien aengaende het tweede supplement.” p. 178

“ 5 ougst ...Daer was order als dat alle de departementen mosten leveren seshien hondert man garde mobillen, soo wel van dit land als uijt gans het Fransche sonder te rekenen de troupen soo van de depots die er nog in het Fransche waeren?” p. 180

1810

Op den 26 febrj is ahier af geroopen als datter weder wierdt gevraegt eene conscriptie van hondert twintig duijst man, en dat alle jonkheijt die den ouderdom hadden van achtiën jaeren hun mosten gaen op geven. “ p. 185

1811

Op den 18 maerte dag der lootinge, arriveerde weder den onder prefeckt met sijne mede gesellen, en de lootinge wierd gedaen waer af er van dese stad seven in vielen ... Daer was de achte (sic)

tiende requisitie die vertrock, maer dese waeren voor nu matroosen en moeten vertrecken naer Toulon op de scheepen.” p. 202

“ Op den 20 julij wiert ahier af geroopen datter weder wierdt gevraegt eene conscriptie van hondert twintig duijst mannen om met den eersten te looten.” p. 204

“ Op den 5 7bre dag der lootinge is de selve ahier verrigt met ordinaire omstandigheden. Daer is van dese lootinge van dese maer een jonkheijt in het lot gevallen. Daer is de negenste (sic) lootinge.” p. 206

1812

Met het begin van het jaer wiert er weder gevraegt een requisitie van hondert twintig duijst man voor de lants troupen. Wij waeren daer af vrij vermits ahier was geloot op den vijfden september lest voor de marine ...” p. 208

Op den 26 maerte wiert er weder gevraegt een supplement van hondert t'sestig duijst man, uijt alreede geloote jaeren 7 , 8 , 9 , 10 en 11, als ook van het leste geloote jaer twalf, voor garde nationaelen, om het rijck te bewaeren ...” p. 210

“Op den 28 april sijn van ahier vertrocken de jonkheden voor de garde nationaelen naer Rijssel al waer dat was de vergaeder platse voor dit

departement “ p. 212

“Op den 12 8bre is er ahier geloot voor de conscriptie waer van er van ons stad veel in het lot sijn gevallen. Daer was de elfste (sic) conscriptie .” p. 218

1813

“Op den 25 janrij quam ahier het order als datter door het gouvernement weder wiert gevraegt een supplement van twee hondert duijst men uijt de alreede geloote jaeren van 9 , 10 , 11 , en twalf.” p. 222

“Op den 6 febrj wierden ahier rond gedraegen de brieven naer de jonk heden de moesten vertrecken ... welkers number bestond in veerthien personen hier voor dese stad ...” p. 223

“ seventhienden deser ...wiert er uijt geroopen als dat er weder wierd gevraegt eenen requisitie voor het jaer 14 een jaer te vooren voor den tijd oeijt was gekommen ...” p. 224

“Op den 4 maerte is er ahier weder geloot voor de elfste (sic) conscriptie” p. 224

“Op den 30 maerte sijn van ahier vertrocken de conscrien der leste lootinge...” p. 225

“Op den 12 april is er weder gevraegt door het gouvernement nog een supplement van hondert en t' negentig duijst man uijt de alreede geloote jaeren, van acht, negen, thien en elve, uijt welkers jaeren al reede de supplementen waeren vertrocken ...” p. 225

“Op den 16 april is er ahier af geroopen as dat alle personen wierden gevraegt, van twintig tot t'sestig jaer, getrouwt en ongetrouwt, en sullen moeten dienen als die sullen gevraegt wesen ofte als den noodt sulks sal vereijschen.” p. 226

“Op de 21 april wiert er weder gevraegt t'sestig duijst man garden nationaelen die sullen wesen voor het land te bewaeren, de welke sullen getroc-

ken werden uijt de jaeren twintig tot veertig, welke guarden nationaelen die sullen wesen voor het land te bewaeren" p. 226

"Op den 22 april sijn alhier vertrocke de jonkheden van het leste gevraegde suplement, welke waeren voor dese stad twintig persoonen ..." p. 226

"Op den 7 mej wierden alhier benaemt dertig jongmans en niet getrouwt, van de jaeren van twintig tot veertig jaeren, de welke sullen op jder zijn tour moeten op trecken voor garde nationaelen" p. 227

"Op den 12 junij sijn alhier brieven ront gedraegen naer de acht en twintig resteerende persoonen de welke sijn genaemt voor de garde nationaelen." p. 229

"Op den 14 8bre en volgende daegen sijn alhier rond gedraegen de brieven naer alle de jonkheden die mosten vertrecken als ook naer die die alreede versteeken waeren uijt die jaeren door hunne ongemakken aen het lichaem de welker weder moeten het recrutement passeeren." p. 239

"Op den 20 9bre quam het order datter wierden gevraegt drij hondert duijst man, waer af er aenstonds mosten vertrecken hondert vijftig duijst tegen den 29 deser" p. 241

1814

"Op den eersten janrij is er door het gouvernement geordineert als dat alle de steeden van het gantsche rijk met hunne horige contons, moeten formeeren een garde nationaale" p. 245

"... datter naer de stad ter oorsaeke met het klippen der klokke tot onder stand der borgers veel buijten lieden en conscrien mosten kommen" p. 248

BESLUIT

Sinds de eerste oproep voor manschappen in 1798 tot de uittocht van de Franse ambtenaren vanaf februari 1814 tellen we in de kroniek van J.B. Rybens minstens 14 requisities voor het leger.

Op een bepaald ogenblik geraakt de auteur zelf de tel kwijt en noteert twee keer "achtste requisitie" in 1806 en 1811 en ook "elfste requisitie" in 1812 en 1813.

Eerst was het vanaf de leeftijd van 20 jaar en vanaf 1807 werd het vanaf 18 jaar. Eerst ging de loting door te Nieuwpoort maar vanaf 1807 werd het Veurne bij de sous-prefect.

Dit was nog niet voldoende, want enkele keren

was men verplicht een supplement te leveren uit de 'wervingsreserve' van vorige jaren : minstens 5 keer.

Daarnaast werden er ook manschappen opgeëist voor de vloot : nu eens voor de geplande invasie naar Engeland (1804-1806) te Duinkerke, dan eens als loodspersoneel (1808) bij Vlissingen en voor de oorlogsvoot in Toulon (1811) samen tot 5 keer toe.

En daar bovenop eiste men manschappen voor de garde nationaale, een soort burgerwacht uit de leeftijdsgroep tot veertig jaar : minstens 6 keer. Als we elke vermelding uit de kroniek optellen ambiëerde de requisitie over acht jaar (1805-1813) zo'n 1 500 000 manschappen om toe te voegen aan het staande leger, uit een bevolking van ongeveer 20 000 000 !

Voor de stad zelf deed men meestal beroep op 12 of 14 manschappen, later vanaf 1813 klom dat tot 22 man. Nieuwpoort telde toen nauwelijks 3 000 inwoners. Rijke ouders konden hun zoon vrijkopen, maar vanaf 1813, mocht dat al niet meer. Er werd toen zelfs geput uit mannen met kleine gebreken, kinderen van weduwen ...

Men begon zelfs in 1813 de requisitie aan te kondigen voor 1814. Eén keer moest Nieuwpoort niemand leveren, omdat ze reeds voldaan hadden voor het aantal matrozen (1812).

Gezien de regelmaat der gebeurtenissen en de veelheid van details over het leven te Nieuwpoort en het vele nieuws dat doorzippelde ... kregen wij een groot vertrouwen over de getuigenissen van J.B. Rybens.

red. G. Demerre

"Beschyvinghe der stad ende haven van Nieuport in het graefschap Vlaenderen ..." J.B. Rybens, uitg. BdK documenten Nr. 10/Kr. 9, Nieuwpoort, 1966, 457 p.

VOORSPELLING !

Floribert Gheeraert, gemeentelijk directeur der P.L.B.

"Passieve Luchtbescherming"

Uit zijn artikel van "De Duinengalm" van 9 februari 1940.

"Vijf maanden sijn Engeland en Frankrijk enerzijds en Duitschland anderzijds in oorlog. Tot op heden hebben zich noch in de lucht, noch op het land, groote krijgsmaneuvers ontwikkeld.

Men make er zich nochtans geen illusies over ; de kalmte die er heerscht is maar kalmte voor den storm ... Kalmte die waarschijnlijk niet lang meer duren zal, want de algemeene meening is dat met de lente, over enkele weken mogelijks, het tot een verschrikkelijke losbarsting tusschen de tegenover elkaarstaande machten zal komen, waarbij al het modernste vernietigingstuig zal gebruikt worden."

Ondertussen te Nieuwpoort :

10 januari "Tweede alarmfase"

Documenten worden gevonden bij een Duits officier die een noodlanding maakte in Mechelen a/d Maas (Limburg), met plannen voor een aanval o.m. op België.

14 januari

Aankomst van 500 inwoners van uit de Oostkantons te Nieuwpoort.

01 februari

Tweede grote aanval van Rusland op Finland, waar de oorlog reeds 30 november 1939 was begonnen.

06 februari

Onderhandelingen tussen Finland en Rusland om de staat van oorlog te beëindigen.

14 februari

Einde van de Finse winteroorlog.

09 april "Derde alarmfase"

Duitsland trekt Denemarken door en valt Noorwegen binnen.

02 mei

Engelsen en Fransen die aan de Noorse kust opereerden trekken zich terug.

10 mei

Duitsland valt België, Nederland en Frankrijk binnen ...

lees ook NAK jg. 8/2

BEMANNING

Aan de hand van de stukken uit het notariaat Van Caillie te Oostende kan men opmaken dat de bemanning flink kon wisselen op korte termijn.

St.-Pieter

Dat schip werd benoemd als billander, hoeker, snauw ... over de jaren.

Op 2 januari 1717 mat het vaartuig 80 vaten en de eigenaar bleek Michiel De Bruyne te zijn.

Op 25 maart 1717 was Pieter Lavendere stuurman en Jan De Mets matroos.

Op 14 januari 1718 was Pieter Clou schipper en Boudewijn Ardaen matroos.

Op 31 maart 1718 was de stuurman Pieter Winaert en Michiel Nutten matroos.

Op 1 december 1719 was Pieter Clou nog schipper maar Antonis Clou stuurman.

Op 30 december 1719 was het dan Pieter Winaert als stuurman en Benjamin Derieu matroos.

Op 9 januari 1720 was Pieter De Corte schipper, Corneel Uytterwulge stuurman met Carel De Keyser matroos.

Op 19 november 1723 was Pieter De Cuyper schipper, Daniel Lindersen stuurman en Frans Marteel matroos.

Op 11 december 1723 is Michiel De Bruyne de schipper, Carel Coppens stuurman en Frans Van der Putte matroos.

Op 18 februari 1724 was Pieter De Cuyper schipper, Daniel Lindersen stuurman maar Karel Rivers matroos.

Op 26 september 1726 is Pieter De Roo de eigenaar.

Bron

J. Coopman, De Westhoek in het Oostendse notariaat Van Caillie, uit De Westhoek, 1996 nr. 4 en 1997 nrs. 1-3.

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a P. Deswartelaan 69-102

8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

